

"רחוב המדרגות"

סיפורה של יהודית הנדל, "רחוב המדרגות", מושך את קוראו להויר ולעיין בו ולהעריכו הערכה שנייה, לאחר שטעם אדם טעם בוכרו טעיר מה ראשונה. הבוסר שבסיפור זה חריף הוא, בלתי נשכח. משחמר טעמו המעורר. הלב מתמלא ממנו גיתושים והרהורים כבדים. קריאה ראשונה מבי ליטה חסרונותיו של הסיפור ונוטה אדם לדון את המספרת על שלא עשתה את סיפורה עניין גדול, כראוי לו מצד נושאו הגדול, האקטואלי — מיווג הערות והגלויות; שדא רוממה ולא העמיקה את היחסים האישיים שבין אראלה דגן, ה"אשכנזיה", ואבי רם בכר, ה"ספרדי", למעלה ועמוק מן המקריות והפרטיות, עד כדי היר תם סמל לאשר מחוצה להם ומסביב להם; על שלא סוננה התשוקה הלא אומית והחברתית למיווג העדות דרך נפשיותם של אישי הסיפור, אם כי בכללו הולך הסיפור הזה אחר צו של הכלל ושל צורך הזמן; על שנט" לה המספרת לעצמה הרבה מן המוכן בסיפור העברי הצעיר בידי קודמיה בצורות ביטוי, שכבר עשו עצמן קבע, לטובה ושלא לטובה.

אך משהוזר אדם לעיין שנית בס"י סוף זה, מגלה הוא כי כבר הוא גמ" שך אחר האנשים הללו שבסיפור בכוח סגולותיה של המספרת, שנתנה בהם את החיים ואת ייחודיהם האישיים מי, שאינו נשנה פעמיים; וכבר חיים הם האנשים הללו בתוך לבו של אדם וברוחה איוו ברית-השאים בינו לבינו גם וכבר נתקשרה נפש בנפש...

לפי שעה אין אמת-הבניין נכונה בידי המספרת והפונה אל סיפורה בפלס ובאמת ימנה בו ליקויי סו"ר פורציה ושיבושי קומפוזיציה. כנגד חסרון זה אתה מוצא בה יתרון באר הבת האדם היושב בסתר המדרגות. אפשר שאהבה זו אינה אלא החפץ האמנותי שבה. החפץ לראות בכל ממדי האדם. אך חשובה אמנות שמי רוב שיעבודה לעצמה היא שוכחה את עצמה ודעתה מוסחה מעצמה ונחור" נה לזולתה במלוא אהבה ובמלוא רח" מיס ובמלוא הבנה ובמלוא רצון לזר" טיב ולרפא. דוק והמצא רוב מתהד" רים באמנות לשם אמנות, שאל גר" רל האדם לא ישעו, סופם שאפילו אמנות אין בידם ביום חשבון גדול, כנגדם אתה מוצא סופרים לוחמים, חולמי תיקונים של עולם ואדם, שבי בוא סוף מלחמתם ואבק קרבנותי הם שוקע, מתגלה תפארת אמנותם ומאירה צלולה ושקופה כרצי גלים בתום סערה.

ביהודית הנדל כבר מתבשרת ראי ייה זו של עיין הנונה, צמאה לר" אות, סרה לראות, ההוסכת טפל לעי קר ועיקר לטפל, כדרכה של אמנות

המשנה ערכם של דברים מערך שווים בשוקי החיים. גבריאל דגן זה, אכיה של אראלה דגן, המסרב לתת את בחו לאברם, בכר ה"ספרדי", משום שספי רדי הוא ויושב ברחוב המדרגות בחוף העניות והבערות והליבנטיניות, והוא, גבריאל דגן, יושב במרומי ההר ועסקי מרובים וגכסיו עתירים ומולו גם הוא במרומי ההר — מתקוממת לו המספרת ובוסר בו הקורא. אך אין אנו נפטרים ממנו עד שמתגלה גם הוא בסבלו ובצערו, העמוקים מאוש" רה ורואים אנו אותו בעבודתו, שמי שועבד הוא ליצרו וכפוף הוא לנכסיו ונכנע לעסקיו ואין בו חירות של כלום ולא קורטוב של נחתי-חיים, וסירובו לתת את בתו לאותו "ספרדי" יתר משלוא ניגוד ל"ספרדיותו" הוא סי רוב לשחרר את בתו מעצמה כי קשור הוא בה קשרי נפש וקשרי אהבה, באשר בבואת אמה היא, בבואת אש" חו שמתה עליו ולא נשא אהרת בא" הבתו אותה, וזו האהבה עברה אל בתו והוא מקנא אותה לא רק מה" בחור הספרדי אלא גם ממשרותיו, שהוא מחליטן בזו אחר זו, מחשש פן תקשור בתו חיבה אליהן... וכשכך אנו רואים את גבריאל דגן בעיניה של המספרת, שעצרה כוח לראותו בעומ" קר, אף-עליפי ששגוא-הוא להשקפה עולמה ולהכרתה החברתית, — שוב אין בלבנו הימה עליו אלא רחמים כרחם אדם על עבד המשועבד לנכ" סיו ולדאגותיו, וכל החימה מופנית לדרך-חיים זו, לסדר-עולם זה, למש" טר החברתי ההוא, שכך הוא עולם בבריותיו; ואם בבריותיו המצליחות כך, בשאינן מצליחות לא-כל-שכן. כגון אברם בכר, ששנות בריגדה ושנות פלמ"ח ומעשי-גבורה-שבחירוק-נפש לא הצליחו לגרש מנפשו את נחיתותו הספרדית והיא מרדפתו מבפנים ומ" טילה בו עצבת ומרירות ופחד-אין שחר ומשתקת יכולתו ליטול את הר" אי לו כזכות ואת המזומן לו כחסד אהבה. מי נתן להם לבני-אדם רשות להבדיל בין אדם לאדם, בין עדה לע" דה, בין יושבי-הר ליושבי-רחוב-המדר" גות? לא גבורתם של יושבי-ההר עש" חה זאת, כי אין בהם כל גבורה, כי עבדים הם; אלא אכיונותם של גרי רחוב המדרגות היא שנותנת לא" לה את הכוח לשעבד עבדים לעבדו" תם שלהם, שיהיו עלובים מהם, שפי לים מהם, כדי למצוא השבון טוב בחסרונם של אהרים...

ניתן לה למספרת עיקר חפצה הא" מנותי לא במרכזו של הסיפור אלא בהיקפו, לא בהכרעתו אלא בתנוע" חו. הדמויות השניות במעלה הסיפור הן דווקא שהדעמקו מטדיהן. ניסים בכר, אחיו של אברם, המכסה על הפרוטזה שלו, שקיבלה לאהר שנקט" עה רגלו במלחמה, במכנסיים ההדר רים שלו; והמכסה על הכאב החרות בפניו בזקנו שצימח לו ועל עצבור חו בתימרות עשן מקטרתו ושפת שלום לעצמו מסביבו — משכר בקרבו כל גאון גזעו ותפארת עברו של שבטו הירוד וקופץ שפתיו מדבר סרה בבריות, והוא ערובה לאדם שיכול יוכל לגורל, ויפי אדם יכול שלא לבי גוד גם בתוך הצער והעוני והבד" דות. נערה יפה היתה חברה לו קר" דם שנפצע במלחמה. היו עיניה כסי גליות. אך מאז נפצע ויוצא בפרוטזה אין הוא נגלה בפניה. אינו רוצה לה עמידה בנסיון ולהפוך זהבה לרח" מיס. הכנעה שבו אין היא כניעה פא" טאליסטית לגורל והשלמה לקיים אלא שמירת כבודו של אדם גם בצר לו וגם בכליון-נפשו, ואם כי יש ויחרה לו לאדם לראותו בשתיקה ובצער בדידתו ויצפה לזעקתו ולשוועת-מת" אתו כלגאולה, אי אפשר בסופו של דבר שלא יכבדו כמו שהוא בגאווה הצנוע וביגונו הפצוע, המשמרים בתר" כם איוו תפארת שהיתה ועוד עתידה לתזור ולהצמיח תפרתה, בהימצא לה התנאים הנאותים לכך.

וכך נמשך אדם גם אחר שאר אנשי סיפורה של יהודית הנדל. צופן הוא בלבבו את דמותו של עובדיה בכר, השותה לשכרה, אך בין שתייה כונס הוא סביבו כל ילדי רחוב המדרגות ומספר להם סיפורי אריות וסיפורי גמרים, לתת להם ולעצמו עולם אחר, בדוי והזוי, נאה מזה שברחוב הכדר" גות, כך גם משחקת לעיני אדם דמר חו של ישעיהו דגן הזקן, שכרת ברית עם הזיתים והוא עצמו כזיית רענן וצוחק לכל אץ-להעשיר; ואראלה נכ" דתו, בת הדור השלישי, נוהה דווקא אחר דור ראשון לחלוציות ולשווי"ך אדם, ודומה, המספרת עצמה לבה גם הוא נוהה אחר דור ראשון, אלא שיש בה מן האמן ונפשה שוגה גם אחר מי שלא תחבנהו הכרתה ורק נפשה תסובכהו בעיין טובה וביושר לבב; ואין מיס יודעת להפריד בין אמנות ובין מוסר-לבה, שהיו בה שניהם לד" בר אחד, המצווה על האדם את הר" אייה ויחד עם זאת מעוררו לתקן תיקון גדול בחיים הללו, שלא ייתכנו כמות שהם, שלא יעמדו כמות שהם, שצריכים עקירה ובנייה חדשה, אהרת- ש"י פנארי

(*) הוצאת "עם עובד" תשט"ו